

JEF OV AH BENEDICENTE!
DISPLI TATIO GNOSTOLOGICA,

De

EXPERIENTIA,

Quam

Cum Consensu Ampl. FACULT. PHIL.

In Illustri ad Auram Academia,

Sub PRÆSIDIO

VIRI Admodum Reverendi & Celeberrimi

DN. M. GABRIEL

JUSLENI,

Log. & Met. Prof. Reg. & Ord.

Nutritii sui devenerandi.

publicæ disquisitioni submittit

S. R. M: AL.

JOHANNES BRUNNIUS

Bor. Finl.

In audit. Super. die 18 Decemb. A. 1709.

Exc. J. WAL.

**I^N D E U M
& R E G E M**

Magnæ Fidei VIRO,
REVERENDISSIMO in CHRISTO
PATRI AC DOMINO,

**D N . JOHANNI
G E Z E L I O ,**

S. S. Theologiæ DOCTORI
Consummatissimo,

Dioeceseos Aboënsis EPISCOPO
Eminentissimo,

Regiæ ibidem Academiæ
PRO - CANCELLARIO Magnifi-
centissimo,

nec non

Consistorii Ecclesiastici PRÆSIDI
Amplissimo,

Domino suo Benignissimo,

GRATIAM, FELICITATEM, ANNOS.

Fas sit, MAGNE PARENTS, venerandi Theologorum
Portio summa chori, proprius Tua lumen
na adire,
Hisq; illustre Tuum chartis praesigere Nomen.
Magna peto fateor, Phætonē audacior ipso;
Attamen ut gelidæ Phæbus terræ oscula pangit,
Volvit & ille suo calidum de pectore flumen,
Quo foveat & faciem reficit Telluris amandæ:
Sicque Tui jam jam mihi fulgeat aura favoris,
Hancque sinas Magno jejunam Nomine char-
tam

Ornari, siquidem tali fulgore corusca,
Informis quanquam est, melius, quod spero,
placebit.

Respice nunc humilem rogitantis respice men-
tem,

Ut compos voti pavidum formidine pectus
Gaudia percipiat, nostris solatia rebus.
Vive gregique Dei, Regi quoque, vive clienti:
Sisque, precor, Patriæ per tempora longa super-
stes!

Sit Tibi dulce satis festum natalis IESU!
Sit novus annus item felix! Sic corde vovet

REVERENDISSIMI IN CHRISTO PATRIS

Cultor devotissimus
Johan Brunnius.

VIRIS

*Pl. Reverendis, Clarissimis, Reverendis,
atque Doctissimis,*

DN. M. GEORGIO Stahlberg/
Pastori in Raum dignissimo.

DN. M. HENRICO ALANO,
Rect. Sch. Triv. Raum. laudatissimo.

DN. M. JOHANNI SALMENIO,
Con-Rect. Sch. dictæ vigilantissimo.

DN. LAURENTIO FRISIO,
Sacell. in Hauho & Tulos meritissimo.

DN. JOHANNI TOCLENIO,
Sacell. in Löffala fidelissimo.

Uif PRAECEPTORIBUS non ita pridem fidelissimi-
mis, ita nunc PROMOTORIBUS omnis
obsequii cultu æternum prosequendis,
nec non Affini & Avunculo pl. hono-
randis, levem hanc pinguique Minerva
exaratam Experientiam honoris, mo-
ris & amoris causa, cum omnigenæ
felicitatis appreciatione

D. D. D.

Auct. & Resp.

ΕΙΣΟΔΟΣ.

Uod omnes homines naturali sciendi desiderio flagrent, ostendit Aristoteles, dum πάντες, inquit, ἀνθρώποι τῷ εἰδέναι οὐρανοῦ γνῶσην φύσῃ, Lib. 1 Met. C. 1.

Confirmat hoc egregiis verbis Cicero, qui ait: Natura ingenuit homini cupiditatem veri inveniendi, quod facile appareat, cum vacui curis etiam quid in cœlo fiat scire avemus, Lib. 2. de Fin. bon. & mal. Nec mirum quod intellectus hæc omnia scire cupiat, siquidem dicente Caloriso: Rerum insignis varietas, & harmonica proportio, non possunt non amorem sui in intellectu nostro suscitare, Gnost. c. 3 can. 3. Intellege-

Eius noster natura rudis est & impolitus,
 quare avidus adspirat ad illa, quæ sibi de-
 sunt, semperque sui appetit perfectionem,
 quam ex verum sibi oblatarum contempla-
 tione errumque accurata evolutione quodam-
 modo consequitur, non tamen tantam, quan-
 tam in votis habet. Causa autem bujus igno-
 rantiæ cuique patet, qui se saltem hominem
 esse eneminerit, humanos se quoque cum
 protoplastis, sicut in tota natura, ita quoad in-
 tellectum & voluntatem attraxisse defectus
 non negabit; itaque ruditatem cum cuncti
 attraxerimus, ad pellendam eam amore co-
 gnoscendi mirifice percutimur, & hinc illud
 exurgit desiderium, quod nos, ad querendam
 huic morbo medicinam, impellit, que teste
 Gisberto ab Issens. (quem citat alicubi Meje-
 rius) Philosophia est, quam animo purgan-
 do, antiquo vigori recuperando, mali-
 tiæ lordinibus everrendis, & ignorantiae
 nebulis dilutiendis, inventam fuisse &
 comparatam, neminemque adeo a sen-
 su communi inopem esse, qui id nesciat,
 constanter afficerat Cent. I. Eff. Phil. Eff. 6.

Stimuli autem qui homines excitarunt ad inveniendam Philosophiam, fuere res omnes cognoscibiles, quas contemplati sunt, & plurimas in individuo spectarunt, qua ratione multas res invenerunt pulcherrimas, quarum admiratione capti philosophari coeperunt, quod indicat Philosophus: Διὰ τὸ θαυμάζειν ὁ ἀνθρώπος καὶ γὰρ τὸ πῶτον ἡρξαύλο Φιλόσοφεῖν lib. 1. Met. c. 2. Admiratio enim vis tanta est, ut quam primum nobis occurrit aliquod insolitum objectum, & quod novum esse judicamus, aut valde differens ab eo, quod antea novemus vel supponebamus esse debere, id efficit ut illud admiremur, & eo percellamur, dicit Cartes. lib. de Passione. art. 53. His itaque gradibus in Philosophia instauranda eos progressos fuisse recte assertit Philos. Burgund. Primum admirati sunt plures effectus, id est attentius eos & suspensio judicio inspexere. Ex admiratione orta est cupiditas aut desiderium causas inveniendi, quas multis postea confirmarunt experimentis. Unde ex igno-

rantia admiratio, ex qua diligens inquisitio causæ, tum inventio multiplici experientia est confirmata, sonant verba lib. cit. de Nat. Philos. Qv 3. Nobis autem cum sermo sit de Philosophia non tam inventa quam invenienda, intrepide cum Gnostologis dicimus, quod duo sunt cognitionis ocelli, οὐ περ τὴν λόγον, id est Experientia & Ratio, quia his res penetramus singulas, rerumque intuemur causas. Ad res experientia facit plurimum, quæ ex singularium collectione stabilitur, rerum autem causas ratio inquirit. Hac omissa, alterum cognitionis humane oculum Experientiam videlicet, quid sit, quæ ad eam requirantur, quomodo fiat & vera sit, levi penicillo adumbrare animus est. Fateri autem necessum habeo, quod onus hoc humeris meis valde impar sit, tamen experiri lubet, quid valeant humeri, quidque ferre recusent. Interim

Tu DEUS & mentem, viresq; & cuncta ministra.

§. I.

um de rebus agimus, nominis rationem minime contemnen-
dam esse, monet Plato in Cra-
tylo; quare ut in sequentibus feliciori
progrediamur pede, natales Experien-
tiæ variasque ejus in antecessum nota-
bimus acceptiones. Dicitur autem *Expe-
rientia* secundum Mejerum ab *aperiendo*,
quasi aperientia, quia rem ignorantam red-
dit apertam. Alii eam derivant à *peritia*,
nec immerito, quia est cognitio nullo
docente, per usum reperta. teste Calepi-
no in voce *Experientia*. Deinde atten-
dimus quod Philosophi *Experientiam*
sumant vel *late & improprie*, pro qualibet
cujusque rei singularis perceptione, sic
dicitur aliquem esse expertum vim ve-
neni, item vim vini inebriativi, &c. Hoc
senſu tribuit eam Virgilius etiam apibus
lib. i. Georg.

-- *Atq; apibus quanta Experientia parcis.*
Vel *proprie*, pro observatione multorum
singularium, & rei continuatione. Vo-

catur Experientia Græcis: πειρα, εμπειρία
δικαιασία, &c. Latinis per circumlocu-
tionem alter cognitionis humanae ocellus, &
rerum omnium magistra. Sverice audit
Förfarenhet/ Fennice Coettelenius.

§. II.

Definitionem nominalem excipit rea-
lis, quæ conceptu constat latiori, & dif-
ferentia sumpta ex subjecto, objecto & fine.
Sic autem eam definit Mejerus: Expe-
rientialia est cognitio e multarum memoriarum
collatione orta, intellectum circa cognoscibilia
singularia & formationem universalium fa-
cilitans, Gnost. part. gen. c.3. th. 8. Con-
ceptus latior hic est cognitio, illa
enim definiens Gutkio, quem fide
Mejeri huc adduximus, est ille actus, quo
intellexus noster objective indeterminatus,
e statu r̄e indeterminati in statum deter-
minati primo deducitur, Hab. Int. part. Spec.
c.1. th. 12. Tales autem cognitiones dan-
tur plures Experientia, utpote cogni-
tio tam revelata quam nobis innata,
quarum utraque sicut & Experientia
intel-

intellectum nostrum ex se indeterminatum, objective determinatum reddit, & per illam determinationem illum perficit. Subjectum Experiencie est intellectus, non quidem increatus sed creatus, isque nobis nunc præcise in statu conjunctionis animæ cum corpore, ubi adhuc sensuum utitur ministerio. Objectum autem ejus quod spectat, sunt id omnes res, quæ a facultate cognoscitiva possunt percipi, divinæ & humanæ, quia cognitio experimentalis a ratione & revelatione præscindit, licet divinarum rerum perceptionem altius suspendit summum Numen, ut intelligeremus, quam infinitis paralogis divina ab humanis distent. Finis vero est facilitatio intellectus, quod fuisse monstratur suo loco.

§. III.

Aeturi itaque de subjecto Experiencie præcognoscimus, quod in rebus per experientiam cognoscendis, impensis in corpore humano ponenda est sen-

sensuum *ένταξις*, quibus tanquam per ostia res ipsae ad mentem admittuntur. Sentientis vero animæ facultas cognoscens in duas classes dividi solet, in sensus nimirum externos & internos; illos autem quinque esse nemo facile infici-
as ibit, videlicet visum, auditum, gustum,
olfactum & tactum. Cum igitur nulla co-
gnitio acquisita mentem perficiat nisi
per sensus, recte omnium primo ad
Experientiam requiritur, ut procedat
cognitio mediantibus sensibus facta, quod
etiam vult Mejer. l. c. Bene hanc in-
rem Lucretium adducens sic canentem:

*Invenies primis a sensibus esse creatam,
Notitiam veri, nec sensus posse refelli,
Quin si sint veri ratio quoq; falsa sit omnis.*

Sunt equidem non pauci, qui cogniti-
oni sensuali veritatem derogant, ratio-
ne ducta ex eo quod interdum fallat, ut
nihil nunc dicam de Anaxagora, qui
nivem nigram esse asserere non dubita-
vit; Verum penitus insipienti patet
cognitionem quæ sensu habetur omni-
no esse certam, communis enim Phi-
loso-

loſophorum & antiquiorum & recen-
tiorum ſententia eſt, quod ſenſus in ju-
dicando proprio objeſto non decipia-
tur, ſi organum fit integrum & bene
diſpoſitum, medium conveñiens, juſta
inter ſenſorium & ſenſibile diſtantia, &
animus in percipliendo ſenſibili fit oc-
cupatus, & quæ alia ſunt quas dant cau-
telæ. Rechte ergo cum Burgundensibus
concludimus, cum ſenſus ſani ſunt & va-
lentes, & omnia remouentur quæ obſtant. fal-
ſum itaque non nuntiant. Nam ſenſus non
impeditus, cui aliis ſenſus verior aut ipſa ra-
tio non repugnat, circa proprium objeſtum
non decipitur, Extant verba Philos. Burg.
de Nat. Phil. qv. 2.

§. IV.

Senſus autem interni duo ſunt: ſen-
ſus communis & Phantasia: illum in
prima cerebri parte conſiſtere volunt;
diciturque communis, non quia res
communes percipliat; ſed quia omnia
ſenſuum extenorū objeſta cognoscit.
Hæc autem collocatur in reliqua cere-

bri parte & frequentius phantasia nuncupatur: hujus officium est ea quæ communis sensus præsentia tantum cognoscit, & præsentia & absentia percipere, ut id observarunt Conimbr. Comment. in præf. Porph: qv.5. art.2. Memoria autem est ministra phantasiæ, & conservativa imaginum & tanquam promptuarium imaginativæ, nam ex imaginatione imago imprimitur in memoria, quæ est tanquam liber apertus in quo phantasia inspicere ac veluti legere imagines sensuum rerum potest, quare cum sit facultas conservativa specierum, non est sensus, nihil enim cognoscit, species tantum reservat, ut habet Doct. Gezel. Phys. c. 10. ax. 17.

§. V,

Ordo autem harum faculatum talis erit, ut res moveat sensum, sensus phantasiam, phantasia vero intellectum, quod ipsa rei s vadet. Verum hic quoque id scire attinet, quod sensibilia a sensu percipientur per qualita-

litates spirituales seu intentionales, quæ sensorio oblatæ effective movent facultatem, & sensui imprimuntur non secus ac ceræ sigillum, testante Aristot. lib. 2. de An. Et liquido constat rem sic se habere, quia qualitates sensiles talem habent naturam, ut multiplicent in medio speciem suam spiritalem, vi canonis: *Omnis forma est multiplicativa sui vel realiter vel spiritualiter, nam qualitates materiales, quæ sensibilibus corporibus accidentaliter insunt, ipsæ afficere sensum non possunt, per approximationem quandam realem, quippe quæ subjectum suum deserere & in aliud transmigrare haud quaquam valent, sed aliæ qualitates spiritales ab ipsis materialibus in medio & organo productæ.* Hæc sententia Zabarellæ est, quam etiam recentiores veram esse affirmant, de quo vide sis Sturm. in Epil. doctr. de qual. sens.

§. Y I.

Supponendū etiam hoc est, quod sensus quia corpori affixi sunt, nihil nisi singularia percipere possint. Phantasia quo-

que in ipsis singularibus versatur semper; est enim materialis adhuc potentia, id est, corporeo organo inhærens, nihil ergo nisi singulare, addictumque singulari materiae percipere potest. Ex illa autem modo dicta facultatum serie in initio th. præc. colligit Aristoteles fieri ex sensu memoriam, ex memoria vero quæ sæpe fiat ejusdem rei experientiam, sic enim dicit: Γίγνεται ἐκ τῆς μνήμης ἡ ἐμπειρία τοῖς ἀνθρώποις, οὐ γαρ πολλαὶ μνήμαι τῇ ἀνθρώπῳ μίας ἐμπειρίας δύναμιν ἀποτελεσσιν. lib. 1. Met. c. 1. Cujus requisiti tanta est necessitas, ut nisi quis memoria teneat quod temel atque iterum vidit, audivit, vel alia quacunque ratione percepit, nullam ejus rei Experientiam habere possit. Afferit hoc iisdem fere verbis D. Flachsen. Coll. Log. de Phil in gen. th. 4. §. 3. & quæ sensibus hausta sunt impressione in memoria conservari docet. Hinc bene dicit Mejer. I.c. quod *materiale Experiencie* sint *rerum memoriae*, quæ plerumque ejusdem rei sunt, non tamen secundum numerum sed secundum speciem.

ciem, siquidem ejusdem numero rei millies repetita memoria, nullam experientiam efficit, sed memoria plurium singularium ejusdem speciei unam experientiam facit, teste Zabarella in Coment. lib. 2. Post. Anat. c. 15. Quare rursum recte ponit Mejerus inter requisita experientiae, ut singulatia non sint diversa sed conveniant, non in omnibus quidem circumstantiis, sed in certo quodam tertio.

§. VII.

Explícatis sic iis Experientiae requisitis, quae ad cognitionem sensualem spectant, requiritur ulterius cognitio potentiae intellectivae ut verum sit quod profert Mejer. I.c. Experientia initium sumit a sensibus, perfectionem vero & complementum ab intellectu. Hic rursum in hominis animo duplēcēm potentiam intellectivam reperiri præsupponimus, intellectum videlicet agentem & patientem: Prioris officium est, species intelligibiles simul cum phantasmate producere, & ex potentia intelligibilibus actu intelligibilia facere. Jungitur enim objectis nondum in intel-

telle^ctu patibili receptis, sed in phantasia existentibus, eaque illuminat, quo red- dantur actu moriva & intelligibilia. Phan- tasmata quidem sine lumine agentis essent apta ad imprimendam in intellectus patibili conceptionem rei singularis, et non impri- merent speciem quidditatis, nisi essent illu- minata ab intellectu agente, qui dat eis vim motricem & productricem speciei quidditatis, facit enim ut in phantasmibus omnes na- turae & quidditates distincte appareant, quam sententia in tuetur Z. bar. libr. de ment. agent. c. 5. Ceterum non potest fieri intel- lectio sine impressione speciei intelligibi- lis in intellectu, quæ sic quidam diver- sum tum aphantasmatice producere, tum a substantia intellectus recipiente, quam rem egregie illustrat Mejer. in præfat. ad Gnost. ubi hæc reperiuntur: Neque enim res ipsas mens nostra intuendo penetrat, aut eas cognoscendo sibi immittit, secus homo cognoscens bovem, ovem, leporem & quidvis aliud, omnia isthæc capite secum asportans Βαρυκεφαλος & capito foret maximus, re-

rum igitur singat simulacra opus est, quae rebus si sint conformia mens illarum possidet cognitionem. Hactenus ille.

§. VIII.

Intellectus autem patientis officium est species ab intellectu agente productas in se recipere, & per eas intelligere. Tenendum quoque illud est, quod patiatur ab objectis intelligendis, dum ea recipit; unde patet eum non habere in sua essentia ipsam objectorum naturam actu, sed potestate solum, quia si actu haberet in seipso naturam sui objecti, non posset illum recipere, & in hoc similis est sensui, qui eadem ratione se habet ad objecta sensilia, potestatem nimis saltem habet objecta sua recipiendi. Differunt autem ea ratione, quod objectum cujusque sensus non est omne ens, sed statuta quædam entis species, intellectus autem omnia intelligere aptus est, cum omnia fiat, non quidem realiter & materialiter, quasi ipsa res materialiter accepta in intellectum mutetur,

sed

sed intentionaliter, quia spiritualis species ab eo recipitur. Vide sis Mej. Gnost. c. 1. Sect. 2. sensus insuper in cognitione singularium gradum sicut, & ipsum solum cognoscit: intellectus vero in eo non sicut, sed progreditur ad universale, tanquam ad præcipuum & finale objectum.

§. IX.

Ceterum inventi sunt non pauci, qui rati sunt intellectum solum universalia cognoscere, ratione potissimum dūta ex eo quod alicubi dicit Aristoteles, quod *intellectus universalis cognoscari, sensus vero singularia*, & si intellectus singularia intelligeret, dicunt rursum alii, nullo modo possit distingui a sensu. Cui dubio hac ratione occurrere fas est, ut dicamus intellectum cognoscere non universale solum, præcipua enim operatio intellectus est cognitio universallium, & ad hunc tanquam finem dirigitur cognitio singularium, quia non potest intelligere universale, nisi etiam singulare cognosceret. Recte ergo con-

sti-

stituitur operatio intellectus in cognitione universalium, quia hæc est præcipua & finalis ejus operatio, cum cognitio singularium sit potius medium quoddam necessarium, sine quo ad universalium cognitionem pervenire non posset. Deinde non distinguitur intellectus a sensu, quod non possit intelligere singulare, sed per cognitionem universalis, non est enim necessarium, ut ea quæ inter se differunt in omnibus differant. Conveniunt igitur sensus & intellectus in cognitione singularis, sed distinguuntur per cognitionem universalis, que solum intellectus propriæ est. Confer sis Zabar. prolixæ de his disputantem in lib. de ord. int. c. 2. 4.

§. X.

Cum igitur intellectus non solum universaliter intelligat sed etiam singulare, non abs re videtur paucis disquirere, utrum illorum prius cognoscatur? Communis hæc est Philosophorum opinio, quod singulare sit primo cognitum, cognitione actuali & confusa, quod

præter abstractionem & inductionē, quæ
â singularibus incipiunt, confirmari pot-
est, si consideretur ordo facultatū anima:
necessit̄ est enim, ut ubi desinit inferior, ibi
incipiat superior; cum igitur sensus des-
nit in singulari præsenti, necessit̄ est phan-
tasiam primo imaginari singulare præ-
sens; sic igitur quoniam intellectus mo-
vetur a phantasia actu imaginante sin-
gulare, necessit̄ est, ut prima operatio
intellectus sit apprehensio singularis.
Hoc evictō, quantum ad objectum expe-
rientiæ spectat, fatendum est, quod neq̄
sensus neque intellectus omnia singu-
laria cognoscere valeat, multa enim
sunt in rerum natura quæ nos latent,
quare recte dixit Zabarella: *Experientia
nunquam est omnium singularium sed plu-
rium*, Comment. in lib. 2. Post. An. c. 15.
Agnoverunt id eruditi, unde commu-
nis eorum querela: *Maximum eorum quæ
scimus, est minimum eorum quæ nescimus*,
apud Fromm. Syn. Met. lib. 2. cap. 4.
Et Socrates, qui quanquam Apollinis
oraculo sapientissimus mortalium ju-
di-

dicatus est, hoc tamen unum tantum se scire dixit, quod sciret prorsus nihil. Diog. Laert. lib. 5. Itaque sciendum omnino est, esse abhuc in naturæ sinu multa excellentis usus recondita, quæ nullam cum jam inventis cognitionem habent, quæ tamen adhuc inventa non sunt; quæ procul dubio per multis seculorum circuitus & ambages & ipsa quoque prodibunt, sicut illa superiora prodierunt, Autor est Verulam. Nov. Org. Scient. c. 109.

S. XI.

Nunc de intellectus functionibus circa cognitionem experimentalē aliquid dicendum, quas duas esse statuimus. Prior est, ut intellectus singularia sensu percepta inter se conferat deque iis judicet. Altera, ut intellectus ex cognitionibus singularium inter se collatis universalem formet conceptum. Vide sis Mej. l.c. inter requisita experientiæ. Quomodo autem harum utraque peragatur jam discriendum est. Prima nobis cura erit de methodo, qua intellectus in cognitione experimentali utitur, ea vero *inductio*

esse deprehenditur, *qua ex pluribus singularibus universale aliquod colligimus.* Ex particularibus itaq; universale colligere est inductionem facere, hæc enim ex omnibus enumeratis partibus docet concludere totum, ut Logici docent. Imo ad experientiam provocat, & inde probat de omnibus hoc dici, quia de singulis verū esse deprehendit. Inductio autem hæc non est discursus, qua res tanquam ignota ex alia notiore probetur, sed potius est notificatio rei per seipsum, procedit enim ab eodem ad idem, & est transitus rei per se notæ a sensu ad intellectum. Sic iunctum omne binum calefacere, quia Rhenanum, Hungaricum, Craticum, Hispanicum &c. calefacere docet sensus, quod exemplum Mejerus habet in Induct. l. c.

§. XII.

Attamen datur etiam talis induc^{tio}, quam demonstrativam appellare solent, ut cum in materia necessaria inductionem facimus, non enumeremus omnia singularia, quia in paucis intellectus

lectus incipit conspicari essentialiem conexum duorum terminorum, ideoque ex paucis individuis colligit universale, necessaria enim est illatio a prædicatione per se ad prædicationem de omni. Quid enim absurdum esset, inquit Zabarella, si diceremus, cum primum sensus in uno aliquo individuo inspexit excessum totius respectu sue partis, eumque obtulit intellectui, in eo uno intellectum statim notasse totum & majus esse essentialiter connexa, & illico inductionem talem fecisse, hoc totum est sua parte majus, & ita necesse est quodlibet aliud totum se habere ad suam partem, igitur omne totum est sua parte majus. Comment. in lib. 2. post. Anal. c. 15. Est itaque *inductio scientiis maxime necessaria*, cum res sensibiles per experimenta ex inductione nobis maxima ex parte innotuerint, tumque inductione reele utimur, cum ex integra partium enumeratione, velut summam, ut in additione Arithmetica facimus, & totum ex omnibus partibus concludimus, adstruit Phil. Burg. Inst. Log. c. 10.

§. XIII.

Colligitur autem ex singularibus universale hoc modo: cum memoriae plura particularia habeamus infixa, intellectus ea examinat, & si in aliquo attributo inveniat convenire, illud ipsum attributum a singularibus singulis abstrahit, & uno conceptu comprehendit; & quoniam deinde hic conceptus communis est multis, & quasi universa singularia in se continet, universalem vocamus. Universale in ipso singulari inest, nec ab eo disjunctum est, imo nil aliud est ipsum singulare quam universale coarctatum per conditiones individuantes, dicit Zabarella l. c. Cui amicas jungit manus Cartesius, qui considerans quomodo universalia siant, in hæc verba erumpit: *Fiunt hæc universalia ex eo tantum, quod una & eadem idea utamar ad omnia individua, quæ inter se similia sunt, cogitanda: ut etiam unum & idem nomen omnibus rebus per ideam istam representatis imponimus, quod nomen est universale.* Princ. Phil. part. I. Art: 59. Potest nam

namque intellectus per vim abstrahendi,
 quam habet, separare universale, quod
 in singularibus latet, & a conditionibus
 individuantibus liberare, adeoque ipsum
 expresse concipere ut universale; Hoc
 autem facit dum plura singularia simi-
 lia condita in memoria contemplatur,
 & inter se comparat, ut modo dictum
 est; *Inspecta enim natura communi, in qua
 conveniunt, colligit illud universale quod voca-
 tur post multa, cui extra animum respondet
 universale in multis, hoc est natura communi,
 que in singularibus una & eadem inest, di-
 cente Zabar. loco modo cit.*

§. XIV.

Confert autem intellectus res hac ra-
 tione, ut imprimis solitus sit quid
 nomen rei significet, cum nominis
 nunquam sit posthabenda ratio, quan-
 quam propterea etiam res cognosci pos-
 fit, qvod nomine careat, non est enim
 illatio efficax, nomine caret, ergo est
 penitus incognitum, potest enim res
 cognosci confuse, etiamsi nomen igno-
 re-

retur. Id ergo quod dici solet, *cognitionem nominis esse principium omnis nostrae cognitionis*, verum est de illa notitia, quam addiscendo acquirimus, at non est verum de cognitione in nobis naturaliter acquisita per sensus, sic enim possumus etiam nominibus ignoratis res in animo confuse concipere, dicit Zabar. lib. de ord. intell. c. 14. Cum autem quis distincte rem cognoscere vult, nomen ejus quidque significet, imprimis cognoscat oportet. Proxima abhinc cura erit dispiciendi an sit? si nimirum possit dari in rerum natura, vel si aliquam ejus rei existentia involvat contradictionem. Si autem existit, potest etiam cognosci, nam *quicquid est, cognoscibile est*, habet canon Gnostologorum. Si vero non existit etiam cognosci nequit, nam non entis nulla est cognitio, nisi cum Tiplero etiam τὸ nihil velimus facere cognoscibile, quem refutatum a Mejero videre possumus Gnost. part. gen. c. 1. probl. 3:

§. XV.

Deinde scire vult intellectus quid sit ea res? Antalis sit vel qualis sit? Et cur sit talis? Quæ sane circumstantiæ non minimum intellectui dant negotium. Verissimum est, quod dicitur in canone Metaphysico: *Omne quod est habet aliquem modum;* Res itaque quæ est habebit modum. Hinc mens nostra de una re plures eosque inadæquatos formare cogitur conceptus, quo actibus distinctis per species distinctas omne quod in totali rei conceptu involuitur, plena ac plana cognitione complectatur. Hic intellectus phantasiam rursum inspicere cogitur, ut facilius cognoscat qualis res fuit, cum enim ibi sint fixa phantasmatum rerum, quarum species intellectus prius intellexit, potest ab eisdem phantasmatibus iterum pati, et easdem species recipere; dum enim phantasia renovat ejusdemphantamatis imaginationem, intellectus quoque ejusdem rei intellectuam renovat, qua sit in ipso nova ejusdem conceptus impressio a-

phantasmate. Vid. Zab. lib. de Spec.int.c.6.
 Dum itaque intellectus talem, per omnes modo nominatos modos, instituit collationem, & eadem singularia inter se confert, ut ex sufficienti eorum similitudine, similitudinem habeat eventorum, (quod exigit Scharff. Met. Ex. lib 2.c.5.) jam formalem τὴ experientiæ habet rationem, quæ secundum Mejerum in multarum memoriarum seu recordationum collatione consistit.

§. XVI.

Sed ut hæc melius intelligantur, non immerito in medium proferemus exemplum, quo utuntur Conimbricenses ad monstrandum quomodo Experientia artem gignat & scientiam; Dicunt illi in proœm Coment.ad Dial.Arist.
 Qv. I. Art. 1. *Experimento compertum est Rheubarbarum* (vel ut habet Zabarella) *helleborum, purgasse choleram Socrati, Platonis, Alcibiadi, Calliae & aliis.* Ex hac observatione is a quo id notatum est, acquisivit universalem quandam rationem ac judicium de Rheubarbaro, quod purget choleram.

Tum inde ad formandam artem sic progressus est: Iis qui cholera abundant adhibendum est remedium ad eam purgandam, sed Rheubarbarum purgat choleram, igitur adhibendum est iis qui cholera abundant. In hoc discuru habitus, qui in mente relictus est ex assensu illius pronunciati: Rheubarbarum adhibendum est iis qui abundant cholera, dicitur ars. Qui habitus genitus fuit ex antecedente experientia, quod Rheubarbarum choleram purgaret. Quibus verbis mox haec subjungunt: Idem similiter accidit in ceteris artibus comparandis, & in scientiis suo modo. Unde liquet artium & scientiarum habitus experientia gigni. Hos autem acquisitos nova aliorum accessione paulatim augere consuebit similium rerum ad idem genus seu materiam pertinentium animadversio in singulis disciplinis: Atque ita per incrementa profecere artes, nec quisquam idem artem aliquam incepit & absolvit.

§. XVII.

Non itaque mirum quod Philosophia indies incrementum capiat, ceu videmus ex scriptis recentioribus, quip-

pe multis res multi per experientiam
 observarunt antea ignotas, unde & di-
 sciplinas insigniter auxerunt, multasq;
 res solitu difficiles explicuerunt. Pro-
 cedunt quidam eorum methodo nova
 & insolita, non tamen ideo plane re-
 jiciendi, si saltem dogmata eorum con-
 veniant rectæ rationi & experientiæ,
 quibus tertium quoque requisitum nos
 Christiani addere debemus, nimirum
 ut nostra Philosophia non deroget Sa-
 cræ Scripturæ, siquidem ei subordinata
 esse debet, non vero vi propriæ indolis
 eidem contraria. Numquid vgitur nobis
 quidpiam invenire fit prohibitum? recte
 quærimus cum Mejero ex Gnost. πρωθ.
 Qui ibidem respondet: Minime credo, si-
 quidem & posteris suam ut excercere
 in re opellam possint, erit concessum.
 Egregium de hoc negotio protulit ju-
 dicium Rodericus de Arriaga, qui in
 præfatione Cursui Philosophico præmis-
 ta: *Non dubitabis, inquit, puto, prudens
 lector, etiam his temporibus quinque nobis
 esse ensus, non semper hebetiores, acutiores*

sepe, ingenium non in solo Platone aut Aristotele terminatum est, nec enim abbreviata est manus Domini. Cavendum ideoque ne aliquid negetur, quod usus rerum, ætas & humana solertia experiundo docuit & investigavit, vel in posterum docere nos poterit. Neque etiam pro nihilo estimandum, quod per longinas navigationes & peregrinationes, que seculis nostris increbuerunt, plurima in natura patuerint & reperta sint, que novam Philosophiae lucem immittere possint. Quin & turpe hominibus foret, si globi materialis tractus, terrarum videlicet, marium, astrorum, nostris temporibus immensum aperi & illustrati sint; globi autem intellectualis fines inter veterum inventa & augustinae cohibeantur. Verul. Nov. org. sc. c. 84.

§. XVIII.

Non incommodo ergo dicitur, quod infantes per experientiam propriæ non cognoscant, antequam intellectus per ætae aptus esse incipit ad abstrahendum universale, & conferendum singulare inter se. Unde nec juvenes ab Aristote-

stotele dicuntur prudentes, particula-
rium enim est prudentia, quam tem-
poris afferit longitudo. In omni autem
scientia Experientia merito primum occupat
locum, cum plerumque longe accuratius &
pleniū cognoscamus, quæ ipsa obseruatione
discimus. Nec deest hīli mortalium temere
occasio ex obseruatione propria multa discendi,
modo diligenter ut decet, attendat, tum ad
se ipsum, tum ad ea quæ quotidie eveniunt,
& omnibus sese offerunt. Negari tamen ne-
quit, vitam hominis nimis angustis circum-
scriptam esse limitibus, quam ut omnia
quæ cognitii necessaria sunt ipse observare
queat, tradi: Baddeus Phil. Instr. part. I. c. 4.

Consulenda itaque sunt sapientum scri-
ptæ & diligenter per voluenda ut nos
etiam evadamus sapientes. In memo-
riam quoque revocanda sunt illustrium
virorum præclara facinora, & ad eo-
rum normam actiones nostræ dirigen-
dæ, ut prudenter res gerere discamus.

§. XIX.

Hæc cum ita se habeant, clarum eva-
dit, quod ad cognitionem experi-
men-

mentalem non sufficiat sola *aetualis*
 quæ hæc tenus explicata est, & indicante
 Thuronio, talis est, quod *nimirum sensus*
singularia exempla percipit & apprehendit,
eadem observatio colligit & memoriae man-
dat, collecta longo temporis usu confirmat
& ad certum usum applicat experientia; induc-
tio denique ex collectione singularium for-
mat universales regulas, quas tanquam
normam in aetu sciendi equumur, cum quo
facit Fiachtenius Coll. Log. de Phil. in
genere th. 4. Sed requiritur ulterius
cognitio habitualis, quæ firmiter hæret
in mente, & acquiritur per plures a-
ctus uniformes; nam si sint actus diffe-
rentes non facile acquiritur habitus. Plu-
res etiam requiruntur actus, quia ad
radicandam & imprimendam intelle-
ctui firmam aliquam qualitatem unus
actus, in habitu præsertim totali, non
sufficit. Interim tamen neque id negan-
dū est, quod habitus ex uno actu fieri pos-
fit, non quidem omnis habitus in particulari,
cum præsertim morales præ aliis frequen-
tem

rem iterationem requirant: Aliqui tamen habitus possunt ex uno actu fieri, ut scienciam de re aliqua sibi quis non raro acquirit per unam demonstrationem, qua de re Frommius agit Synop. Met. part. 2. c. 5.

§. XX.

Cum itaque certum sit Experientiam crebris comparari actionibus & ita firmiter inhærere subjecto, atque intellectum in cognitione facilitare, recte habitualis dicitur; non enim, nisi in animo firmiter radicata experientia, potentiam cognoscentem circa distinctam objectorum cognitionem accurate & adæquate perficit, intellectumque promptiorem & distinctiorem in intelligendo reddit, quam per naturam est, nec facilitas illa & promptitudo nisi ab habitu promanare potest. Sensus quidem nascitur cum potestate operandi ita propinqua, ut nullo doctore nulloque exercitio indigeat, sed statim sine labore species sensilium recipiat, intellectus vero illa perfectione mox a nativitate

non gaudet, sed laborandum illi est diu,
ut eam adipiscatur; Uti recte Zab: Ta-
lis est intellectus postquam acquisivit habi-
tum, qualis est sensus natura, proinde cum
eo tantum discrimine, quod ille habitus in
intellectu est acquisitus, in sensu vero
naturalis, lib. de spec. int. c. 8.

§. XXI.

Hinc ultiro fluit finis, ob quem co-
gnitio experimentalis acquiritur,
qui dicente Mejero l. c. duplex est, im-
primis ut facilitetur intellectus circa co-
gnitionem singularium non qualiuicunque,
sed qua singularibus conveniente; Qua cau-
tela nihil aliud procul dubio indigitare
voluit, quam ut singularia sint vere talia,
& conceptum universalem participant,
liberata ab omni imperfectione vel
perfectione accidental, nec non con-
ditionibus aliis individuantibus. Faci-
litas autem illa in hoc consistit, quod
intellectus habitum adeptus convertat
se quando vult ad phantasiam, & absq;
ullo labore res intelligat, quia jam est

exercitatus in eorundem phantasma-
tum inspectione, & earundem rerum
cognitione, quo fit ut ex phantasma-
tis oblatione imprimatur in eo statim
species intelligibilis, & intellectio majori
cum facilitate quam cum cum rudis
erat, promatur. Deinde facilitatur quoq;
intellectus *circa formationem conceptuum*
universalium, quod etiam facile ostendi
potest, quia scientia universalis, non manet
actu in animo ut universalis, sed potestate
maxime propinqua in suis causis, quia ser-
vantur in memoria imagines particulares, &
in intellectu aptitudo abstrahendi conceptum
universalem sine ulla difficultate. Zab. lib.
modo cit. c. 9.

§. XXII.

Quod tres dentur mentis operationes,
dubium nullum est, scilicet *sim-*
plex apprehensio, qua intellectus ita per-
cipit suum objectum, ut non dum terre
possit de illo sententiam, non affirmet
nec neget ita esse. Deinde *judicium* sive
compositio, quo intellectus fert de ob-
jecto

jecto sententiam, & assentitur uni ex partibus contradictoriis negando aut affirmando. Denique *discursus*, qui est illatio unius veritatis ex alia. Conf. Rod. de Arriag. prolixo de his disput. Curs. Phil. Disp. 6. de anima. Jam si instituatur collatio, manifesto patet habitum experimentalem non solum esse apprehensivum, quia singularia apprehendit, & in iis intellectum perficit, sed etiam judicativum, judicium de rebus formâs, & sic non tantum facilitat intellectum in apprehensione, sed & in formando judicio. A qua sententia non alieni sunt Burgundenses, qui dicunt : *Multa sunt quæ vera esse judicamus secundum generales quasdam notitias, vel animo ingenitas vel experientia cognitas.* Quare ex multis experimentis sensu perceptis artium principia & universales regulas constituimus, & secundum eas de artificiosis operibus judicamus Phil. Burg. Met. Tract. 3. Disp. 4. Qv. 4. Non vero est discursivus, quia formalis ratio Experienciarum id non patitur, ut pote quæ non ex ignoto probat notum,

sed ex singularibus inter se collatis conceptum format universalem. Discursus quoque Aristoteles ab Experientia segregat, dum aperte dicit: *Expertis scient quidem quod est, propter quid autem, nesciunt*, lib. I. Met. c. I.

§. XXIII.

Hinc quidam Experientiae habitum judicativum denegare volunt, sed quam inepte satis patet. Quamquam enim rerum causas non inquirat, sed earum investigationem rationi relinquit, quae per discursum fit, & maxime judicium requirit, attamen unius positio non est alterius exclusio. Cum enim intellectus singularia respicit, & ex iis conceptum universalem rite format, quis non videt quod ibi opus sit iudicio, praesertim quia neque inductio sine iudicio fieri potest, neque singularia inter se collatio. Sed quid multa? Profecto homines illiterati & rustici de rebus optime iudicant, earum discrimina exacte observant, & effectiones suas prudenter.

denter dirigunt, (id qvod in agricultura potissimum obseruare licet) sola duce Experientia.

§. XXIV.

Insuper id sciendum est qvod plerumq;
tò esse rei solet notius esse causa, ut illud
sensu apprehendamus, hanc vero consequentia
venari opus habeamus, monente Calovio
Gnost. c. 3. c. 3. Qvare hic diligenter at-
tendendum, si Experientia certo niti ve-
limus, ut effectus ab ista causa qdam exis-
tamus veram sèpius sit factus, & qvidem pro-
prie, non per accidens. Rationem addit hanc
Mejerus: Si effectus semel, bis terve solum-
modo fiat, causa ipsius adhuc vel ignoratur vel
non dignoscitur satis. Proporro si non propriè
sed per accidens fiat effectus, qvod, huic de-
betur causa, isti vel illi tribuetur. Causa per
accidens qvidem est vera causa, qvia
vere influit in esse causati, cum ta-
men vi aliena efficit, hiac fit ut nos
lateat, nec pariat scientiam, cum ne-
sciamus verum absque causa, ut e-
nim secundum esse unumquodque te-
habet, ita etiam secundum veritatem.

Cum itaque effectus a causa quam putamus veram gignitur per accidens, oritur in intellectu cognitio confusa, quare vera causa cognoscenda est, quanta tuto datur quiescere.

§. XXV.

Deinde ad Experientiam infallibilem requiritur: *ut nulla sit praesens alia causa, a qua effectus potuisset produci, non enim semper quod praeedit, ejus quod sequitur est causa,* dicit Mejer. I.c. Nihil quidem est in effectu quod non prius fuit in causa possunt tamen plures alicujus rei dari causæ remotæ & inadæquatæ, quæ cum mediate in causatum influant cognitionem gignunt confusam. Si itaque res concipiatur perfecto & omni necessario modo, idque per principia ex quibus immediate constat essentia- lia, suboritur inde in intellectu notio, omnimodam habens proportionem, di- finitamque de re cognitionem acqui- rens. Si autem res concipiatur imper- te-

fekte, per accidentia taliter nonnulla, aut per talia principia, quibus mediate non immediatè constat, species inde emergit cognitionem gignens confusam atque aliqualem duntaxat proportionem ad objectum inferens. Tertia denique cautela est: *Ne repugnet naturæ, neque absurdum sit istiusmodi effectum ab istiusmodi causa proficiere.* Maxime necessarium est hoc requisitum, cum extra naturam in naturalibus sapere sit despere, sonat axioma Gnostologorum. Vid. Mejer, Gnost. part. gen. c. 2. sect. 2.

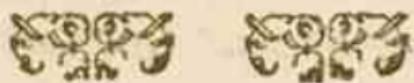
§. XXVI.

Cognoscibile Gnostologi ratione specie-
rum dividunt in supernaturale & natu-
rale, hoc iterum in liberale & illiberale. Quid
Experientia conferat cognoscibili libe-
rali ex haec tenus dictis patere arbitror.
Qvod autem etiam ad illiberale requira-
ratur Experientia, testis nobis erit tyro
artis cuiuscunq; vel futoriæ, vel sartoriæ,
vel aliis alicujus, non certe opus suum
prom-

prompte & facile perficiet, priusquam
 artem didicit, ad eam autem addilcen-
 dam opus habet multis memoriis ea-
 rumque collatione. Restat itaque ut Coro-
 nidis loco id quoque notemus, quod Ex-
 perientia etiam locum habeat in cogno-
 scibili Theologico. Qvanquam autem
 habitus Theologicus toto genere distet
 ab eo, qvi humanitus acquiritur, interim
 tamen, qvia datur analogica qvædam
 convenientia, experientiam admittit,
 qvia addiscitur per multarum memoria-
 rum collationem, qvod satis clare osten-
 dit Lucas in proœmio ad historiam
 Evangelicam, ubi de se ipso fatetur:
 Εδοξε καμοὶ παρηκολωθηκότι ἀνωθεν πᾶσιν
 ἀκριβῶς καθεξῆς τοι γράψαι, κράτισε Θε-
 ὄφιλε Càp. i. v. 3. Quæ verba recte in-
 tellecta assertioni nostræ robur addunt,
 quia his *Lucas de sua in scribendo diligentia*
 & *fide contestatur, senon obiter aut perfun-*
ctorie, sed accurata & exacta diligentia sin-
gula exquisivisse, pervestigasse & perdidicisse,
priusquam inciperet scribere, talem enim dili-

gentiam vocabulum ἀκοῦσθως significat. Quod vero dicit παρηκολεθῆντε πᾶσι de explorazione & cognitione verū intelligitur, sicut Paulus de percepta doctrina verbum illud usurpat 1.Tim.4.v.6. & 2 Tim.3. v.10. Significat autem non superficiariam & perfunditoriam sed certam & solidam cognitionem, quando nihil eorum quod ad rei cognitionem pertinet, pretermittitur: Sed quasi vestigia sequendo, singula, etiam quibus ipse non interfuius, diligenter exquiruntur, pervestigantur, observantur & notantur, ut ex ipsis fundamentis certa plana seu solida cognitione comprehendantur. Ita hoc verbum παρηκολεθῆντος usurpatur etiam apud Scriptores profanos Demosthenem & Lucianum, ut id videre est ex Harm. Ev. Gerhardi C. i, unde harum duarum vocum expositionem mutuari sumus, ut melius intelligeretur, quomodo etiam Lucæ cognitio in divinis partim pendebat ab experientia. Deinde in sensus quoque incurrit cognoscibile Theologicum, & quidem a directe in auditum, nam fides

est ex auditu, auditus autem ex verbo
 DEI, Rom. 10:v.17. β. Indirecte, qvan-
 do ex effecto colligimus causam. Sic ex
 hujus mundi opificio creatorem cogno-
 scimus, quæ notitia nos reddit ἀναλογή-
 τες, Rom. 1:v.20. Sed de his plura Theo-
 logi. Nos autem priusquam summam
 huic opellæ manum imponimus cali-
 do voto sollicitamus D E U M O. M.
 ut R E G E M nostrum Augustissimum
CAROLUM XII. post longam belli
 experientiam cum exoptatissima pace
 tandem in patriam reducat sospitem
 & incolumem, nobisque clementer con-
 cedat Pacis dulcedinem experiri. Ex-
 audiatur nos alma Trias cui sit honor &
 gloria in sempiterna seculorum
 secula !!!

Præstantissimo & Doctissimo
Dn. JOHANNI BRUNNIO,
Philosophiæ Studioſo ſolertissimo,
DE EXPERIENTIA
peritè diſſertanti,

Ordine quo quondam ſapientia ſana re-
tecta eſt,

Demonſtras ſolide, Pieridum ſoboles.
Singula ſeu pridem luſirabat docta Mi-
nerva,
Claraque que ſemper turba Cleanthis a-
mans.

Corde volutando res cunctas convenientes ;
Quo bene collate pandere tecta queant.
Nil ita inexpertum, quod non ſcrutabere

BRUNNI,

Nil intentatum jam ſiniſ eſſe Tibi.
Si quid at hinc ſoberit, Pallas mox auferet
omne,

Posthinc ut multos experiare ſophos.

Sympatriotæ, non dicis cauſſa, ſed ſin-
ceri amoris confeſſandi ergo
gratulatur

FRED. M. Lundſtröm.
Bor; Finlandus.

Eximie
DN. RESPONDENS,
Præceptor honorande!

QUanquam mihi imbecillis adhuc
ætas sit, nec possim satisfacere vo-
tis, quia tamen Tibi, mi dilectissime
Præceptor. disputationem quandam
luci publicæ exponere eamque defen-
dere placet, scilicet de EXPERIENTIA, per
quam omnis fere Philosophia narratur
inventa; Ideo gratulor Tibi, atque ex
toto pectore precor, ut DEUS Spiritu
suo Sancto benedicat Tibi, quo post-
hoc etiam felix Tua studia tractes. Ita
exoptat qui Te constanter veneratur

JOHAN GABRIEL JUSLENIUS.

